

katvisch, heb ik tot nu toe nooit een visscher met bittervoorns zien opdagen.

Wellicht komt dit hier vandaan, dat het diertje nog door zeer fijne mazen heen kan glippen en bovendien niet in scholen maar bij paren zwemt; ook al, doordat het zich vooral ophoudt in water met veel planten, waar 't lastig visschen is, en natuurlijk met zoetwater-mossels; deze nu zijn 't meest en 't grootst te vinden in kalm, niet stroomend water. Brehm geeft echter stroomend water op als de woonplaats en ook doode armen van rivieren met steenachtigen bodem.

Dat moge voor Duitschland gelden, in ons land komt het niet uit. Dit bewijst een vondst van bittervoorns in de Galgensloot bij Naarden: een mijner kennissen, de heer Fischer, in de Spuistraat te Amsterdam, een echte natuurliefhebber, heeft ze daar in groot aantal waargenomen en er enkele van gevangen.

Ook staat mij iets voor den geest van een vondst ^{en techten} April 1933 bij Haarlem in de Leidsche vaart en in de ringvaart van de Haarlemmermeer; zelfs heb ik een paartje zien zwemmen in een vijver bij Zwolle, doch ik had geen net en geen doos bij me, zoodat ik er geen heb kunnen vangen; nu is het voor mij wel zoo goed als zeker, dat ze daar voorkomen, want ik heb te dikwijls bittervoorns gezien om mij te kunnen vergissen, maar voor ik er een gevangen of althans

in de hand gehad heb, durf ik Zwolle niet als vindplaats opgeven; dit zal, hoop ik, dezen zomer gebeuren.

Intusschen verzoek ik ieder, die met zekerheid weet, waar bittervoorns in ons land voorkomen, mij dit even te willen berichten; dan kunnen wij eens zien of *Rhodeus amarus* werkelijk zoo zeldzaam is in ons land als Schlegel onderstelde; natuurlijk vertrouwen wij, dat met behulp van de teekeningen niemand zich zal vergissen en niemand een vindplaats zal opgeven, zonder voor zich zelf zekerheid te hebben; 't is daarbij voor iemand, die zijn plekje geheim wil houden, niet noodig, de juiste plek zoo aan te wijzen, dat ieder die vinden kan.

Heel, heel gaarne zou ik een of meer paartjes ontvangen, om met meer en met Nederlandsch materiaal waarnemingen te kunnen doen. Ik behoeft er, hoop ik, niet bij te zeggen, dat ik geen vischjes begeer, die met een hengel en haakje gevangen zijn, die gaan toch dood.

Wel is 't wellicht van nut even te herinneren, dat onze bittervoorns net als veel andere visschen volstrekt niet in water mee naar huis behoeven genomen te worden; in een doosje van luchtgaten voorzien en geheel gevuld met doornat mos houden ze het dagen lang uit; het best is 't hiervoor een gelakt blikken sigarenkistje te gebruiken.

E. HELMANS.

I N H E T W O U D II.

(Bij de gekleurde plaat.)

Belofte maakt schuld, en nu ik in no 5 van deze jaargang beloofd heb, nogmaals een bezoek te brengen aan sommige boschvogels, wil ik mij daarvan naar behooren trachten te kwijten.

Nevenstaande gekleurde plaat, die de Redactie mij toezond, wijst aan bij welke boschbewoners we een visite zullen moeten maken, de Spechten en de Raaf. Het is voorwaar geen kleinigheid! Bij de spechten zullen we aan verscheidene huizen moeten aanschellen. Laten we daarom maar dadelijk beginnen en geen tijd verliezen.

Ik zou er wat voor willen geven, indien ik eens op een mijner vele boschwandelingen een schouwspel zag als op onze plaat is afgebeeld. Maar daarop is natuurlijk hoegenaamd geen kans; men mag reeds blij zijn, nu en dan een paar gewone spechten te zien te krijgen, en een raaf, al is hij nog zoo zwart, is bij ons een echte „witte raaf” geworden.

De figuur, die mij op de plaat 't meest in het oog valt, is die van de zwarte specht (*Dryocopus*

martius [L]). Ik heb daarvan nog nooit een levend exemplaar gezien, en geen wonder, want hij komt bij ons niet dan uiterst zeldzaam voor. De berichten die we over dit voorkomen bezitten zijn zeer weinige en nogal vaag, „*pauca et paucum*”. In het oude werk van Nozeman en Sepp vinden we in deel IV afbeeldingen van het mannetje en van het wijfje met geen andere vermelding wat Nederland betreft, dan dat de soort aldaar tot de allerzeldzaamste verschijningen moet behooren. De afbeeldingen zijn genomen naar voorwerpen in de verzameling van onze beroemdste ornitholoog, C. J. Temminck, en deze exemplaren zijn niet inlandsch, want Temminck zegt zelf in zijn *Manuel d'Ornithologie* I, 391, (Parijs 1820—40) dat de zwarte specht in Nederland nooit voorkomt. Deze specht is dan ook niet vermeld in de *Naamlijst der tot heden in de Nederlanden in den wilden staat waargenomen vogels* door H. Schlegel, opgenomen in de in 1853 door J. A. Herklots uitgegeven *Bouwstoffen voor een Fauna van Nederland*.

Op grond echter van latere waarnemingen heeft Schlegel de zwarte specht wel opgenomen in zijn groot werk over de vogels van Nederland; deze vogel was toch inmiddels twee malen gezien bij Twello, bij Groesbeek geschoten, terwijl hij ook in de Meijerij van 's Hertogenbosch was waargenomen. Dit is, voor zoover mij bekend, alles wat wij er van weten. Die groote zeldzaamheid van de zwarte specht is licht verklaarbaar. Hij is een bewoner van uitgestrekte wouden, liefst oude dennenbosschen en van berglanden, en zelfs daar is hij niet algemeen, vooral ook omdat een paar dezer vogels geen andere soortgenooten duldt in het gebied, dat het zich uitgekozen heeft en dat meest nogal uitgestrekt is. We zullen ons bezoek bij deze deftige zwartgerokte heer nu maar eindigen en eens bij lieden gaan aankloppen, die een groen, meer bij het bosch passend pakje dragen.

En dan komen we het eerst bij onze algemeen bekende groene specht (*Gecinus viridis* [L]). Een beschrijving van deze vogel te geven is onnoodig, want iedereen heeft hem zeker meermalen gezien en daarenboven is hij op de plaat afgebeeld. Hij is bij ons te lande de algemeenste soort, die niet alleen in meer uitgestrekte bosschen, maar bijna overal, waar eenig hout staat, te vinden is. Hij is dadelijk aan zijn golvende vlucht te kennen en zijn schelle, doordringende stem is reeds van verre hoorbaar. Evenals alle spechten broedt hij in daartoe gehakte holten in oude, reeds door vocht als anderszins min of meer verteerde boomen. Ik vond het nest meestal in oude beuken, zooals er in deze boschrijke omstreken zeer vele zijn. Men kan hier in de omtrek ook geen wandeling maken zonder een of meer groene spechten te zien of te hooren.

Over de vraag of de groene specht als schadelijk of nuttig moet worden beschouwd is al veel gestreden. Ten eerste beweren sommigen dat hij door gaten in de boomen te hakken deze op gevoelige wijze beschadigt; waar evenwel nog oude, eenigszins verteerde of vermoltde boomen aanwezig zijn, zal de specht deze boven gezonde boomen verkiezen, om zich een nestplaats te hakken. Waar, door een meer intensieve boschcultuur dergelijke oude boomen ontbreken, daar zal de vogel wel genoodzaakt zijn nu en dan ook in een gezonde boom een gat te maken.

En ten tweede zijn voeding. Deze bestaat volgens alle auteurs meest uit mieren, voornamelijk de roode boschmier (*Formica rufa*); andere mierensoorten (*F. rubra*, *fusca* en *nigra*) worden echter ook gegeten. Nu worden de mieren aangemerkt als uiterst nuttig voor de boschcultuur en vandaar dat de groene specht, die de mieren verslindt, met een kwaad oog wordt aangezien.

Maar aan de andere kant voedt de specht zich

ook met dieren die voor het houtgewas bepaald schadelijk zijn, rupsen, larven van kevers, enz.

Ik vind ook bij niemand minder dan Liebe (Hofrat Professor Dr. K. Th. Liebe's Ornithologische Schriften, I, 92) het nut, dat de mieren voor de boschbouw verrichten, in twijfel getrokken, althans erg overdreven geacht. Deze uitstekende waarnemer zegt dat hij een getuigschrift van nuttigheid zoo maar niet klakkeloos aan de mieren zou willen uitreiken. Al heeft hij zelf dikwijls genoeg gezien, dat deze diertjes boombeschadigers als bladwespenlarven en spanrupsen vernietigen, hij heeft ze ook regelmatig bladluisbescherming zien uitoefenen. Hij zegt verder: de mieren vervolgen en doden niet alleen de vijanden der bladluizen, bij name de larven der zweefvliegen, maar door hun voortdurende tegenwoordigheid onder de bladluizen werken zij als een probaat afschrikkingsmiddel tegen die vijanden. Aangezien nu de verschillende soorten der insectengeslachten *Syrphus*, *Hemerobius*, *Osmylus* en *Coccinella* alleen in staat zijn de vermeerdering der bladluizen tegen te gaan, ja zelfs hunne geweldig groote koloniën tijds te vernietigen, zoo kan bovenbedoelde invloed der mieren soms zeer ongunstig werken. Liebe raadt daarom aan de groene spechten, als vijanden der mieren, te sparen.

Tot dezelfde slotsom, namelijk wenschelijkheid van sparen, komt zekere heer L. Buxbaum, maar op andere gronden. Hij beweert dat de groene specht de mierenhoopen niet bezoekt om er de mieren uit te halen maar om de larven van kevers, die in die hoopen gewoonlijk in grooter of kleiner aantal te vinden zijn, te verslinden. Buxbaum erkent evenwel geen enkele spechtenmaag te hebben onderzocht. Zijn bewering, dat de groene specht geen mieren zou eten wordt dan ook gelogenstraft door de onderzoekingen van onze „Altvater" Naumann die genoeg magen heeft nagegaan, om op de hoogte van de zaak te kunnen zijn. Deze ornitholoog zegt, dat zelfs in den winter, wanneer de grond hard bevroren is, de groene specht in de hoopen hakt, om tot de mieren te geraken. *Formica rufa* is alsdan voor de vogel het makkelijkst te krijgen, maar Naumann heeft toch ook in het koude jaargetijde spechtenmagen soms gevuld gevonden met zwarte en bruine mieren. Ook vindt de groene specht in de mierenhoopen larven en poppen van *Cetonia aurata*, die hij evenals andere in de aarde wonende keverlarven gaarne opneemt.

Dat de groene specht de mierenhoopen duchtig bezoekt, kan men in mijn boschrijke omstreken dagelijks zien. De vele mierenhoopen zien er uit, alsof konijnen er in gegraven hadden, en zijn soms diep uitgehold.

Ik voor mij ben overtuigd, dat deze specht, evenals elk ander dier, zijne plaats in de huishouding

der natuur niet om niet is aangewezen en dat ook hij stellig dient, om het evenwicht daarin te helpen bewaren. Ik zeg daarom: beschermt onze groene vriend, al was het maar omdat hij zulk een mooie vogel is.

Van de kleinere groene specht valt niet veel te zeggen. Echt groen is hij eigenlijk niet, meer grauw groen. Zijn wetenschappelijke naam is *Gecinus canus* (Gmel), hetgeen grijze specht beteekent, maar men noemde hem ook wel *viridi canus* 't geen groengrijs wil zeggen en dat volgens mijn zienswijze juist is.

Bij Nozeman en Sepp vinden we een afbeelding naar een voorwerp uit Lotharingen vervaardigd, maar de auteurs zeggen niet, dat de soort ooit in Nederland is waargenomen. Door Prof. Schlegel (Bouwstoffen) werd deze specht onder de in Nederland in wilde staat aangetroffen vogels opgenomen op grond eener opgave van de heer A. H. Verster van Wulverhorst volgens wie deze vogel indertijd in Noord-Brabant is waargenomen. De naam van de heer Verster waarborgt ons, dat deze opgave niet zonder goede grond is gedaan, maar het is jammer, dat de vindplaats en de datum niet nader zijn aangeduid.

Even vaag is de vermelding van Schlegel (vogels van Nederland) volgens welke de kleine groene specht ook in het Groesbeeksche bosch zou zijn waargenomen, terwijl Koller in zijne Naamlijst ook zonder eenige nadere aanduiding Noord-Holland als vindplaats vermeldt.

In de verzameling „Fauna Neerlandica” in Artis bevindt zich een mannetje, afkomstig uit een Brabantsche particuliere collectie, maar of dit stuk nu werkelijk in Nederland is bemachtigd, schijnt onzeker.

Thans zijn de bontspechten aan de beurt, wier kleuren zijn: zwart, wit en rood. Van dit geslacht worden in Nederland drie soorten aangetroffen, de groote, de middelste en de kleine. (*Dendrocopus major*, *medius* en *minor*.) Verreweg de zeldzaamste is de middelste; Mr. H. Albarda zegt van deze soort in zijn *Naamlijst van Nederlandsche Vogels* (Leeuwarden 1897): „Zeer zeldzaam; 12 Januari 1842 werd een „oud mannetje te Ubbergen (Gelderland) geschoten,¹ „en in December 1855 een op den Wildenborch „onder Vorden (Gelderland). In de verzameling van „Jhr. van Rijckevorsel van Kessel te Nijmegen is „een voorwerp, hetwelk in 1870 of 1871 door hem „in Noord-Brabant werd geschoten.”

Vroeger schijnt de soort volgens Verster van Wulverhorst (Bouwstoffen) ook al in Noord-Brabant te zijn waargenomen.

¹ Dit exemplaar bevindt zich in het Museum Fauna Neerlandica in Artis.

Van *Dendrocopus medius* hebben we alzoo drie authentieke inlandsche voorwerpen; 't is niet veel, maar er bestaat mogelijkheid, zoo niet waarschijnlijkheid, dat deze soort wel meer in ons land is voorgekomen, doch wegens hare oppervlakkige gelijkenis met *D. major* onopgemerkt is gebleven. In mijn aanstaand eerste overzicht hoop ik nog wat meer van de middelste bonte specht te kunnen vertellen.

De kleine bonte specht (*Dendrocopus minor* [L]) is een heel aardig vogeltje, niet grooter dan een musch of een vink, maar met een stem, die geweldig luid is voor zulk een klein ding, een echte spechtenstem. Dit spechtje gold vroeger bij ons te lande voor zeer zeldzaam. Temminck (Manuel) zegt van hetzelfde: „très-rarement en Hollande,” en Schlegel en Verster noemen als vindplaatsen Gelderland en Noord-Brabant. Later is het ook in Groningen en Friesland op detrek waargenomen. o.a. te Oldeberkoop (Albarda Vogels van Friesland) en verder 7 April 1890 te Tubbergen (Overijssel). Het is een van die soorten, die zich langzamerhand meer westelijk bij ons schijnen uit te breiden en ook in aantal toenemen. Zoo is deze specht in latere jaren (1891 en 1893) in de bosschen nabij 's Graveland (N.-Holland) gezien en ook een paar malen bemachtigd (Museum Fauna Neerlandica).

Wat Zuid-Holland betreft geloof ik de eerste te zijn geweest, die het vogeltje daar mocht constateeren. De 2e Februari 1896 vond ik in mijn tuin in mijn toenmalige woonplaats Lisse een mannetje; terwijl zoover ik weet, daar te voren geen vindplaats in Zuid-Holland bekend was. Later evenwel zijn in die provincie herhaaldelijk kleine bonte spechten waargenomen op verschillende plaatsen, zelfs midden in de zomer, zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat deze specht in de groote bosschen langs de zee kust broedt. Men is heden ten dage zoo ver gekomen, dat men in alle provinciën, met uitzondering van Zeeland, *Dendrocopus minor* heeft geconstateerd.

In mijn jaarverslag zal ik op die verbreiding nog eens terugkomen.

In tegenstelling met andere spechtensoorten, die zeer ongezellig schijnen te zijn en buiten de broedtijd meest alleen leven, heb ik waargenomen, dat de kleine specht zich ook wel met andere vogels ophoudt en soms in gezelschap van meezen, boomkruipers en boomklevers ronddoelt (Haagsche bosch, 9 September 1898). In zijn eentje zag ik hem ook meermalen, maar nimmer vond ik meer dan één exemplaar tegelijk. Schlegels bewering, dat deze specht in 't najaar op de vinkenbanen komt, vond ik eens bevestigd. Ik heb (20 October 1897) een wijfje gezien, dat in het hout van een vinkenbaan vloog, daarin enkele oogenblikken langs de takken klom, en toen weer ijlings verdween!

Van de bonte spechten is de groote de algemeenste;

die komt in de groote bosschen veel voor, ofschoon ik hem toch in Zuid-Holland nooit in de zomer in de kustbosschen heb gezien. Misschien is een ander gelukkiger geweest. Daarentegen is hij in die bosschen in de najaarstrektime soms vrij veel te vinden, o. a. was dit het geval in 1889, toen hij in September en October talrijk doortrok.

In de Utrechtsche en Geldersche bosschen daarentegen ziet men hem in ieder jaargetijde en in mijn tegenwoordige buurt broedt hij standvastig en vrij menigvuldig. In oude eiken en beuken vond ik het nest met een zeer klein vlieggaat. Eens vond ik aan de voet van een beuk gebroken witte eierschalen en naar boven ziende, ontdekte ik spoedig de ingang van de spechtenwoning. Dit nest was blijkbaar niet door menschen verstoord, want de opening was te klein om zelfs aan een kwajongenshand toegang te geven, en ook vertoonde de gladde stam geen spoor van beklimming. Bovendien zouden menschenlijke roovers de eieren wel meegenomen hebben. Stellig was hier onze vriend de eekhoorn aan de gang geweest, want dat lieve diertje is hier lang niet zeldzaam en een echte eierzuer.

Een specht verraaft zijn woning door de eigenaardig gevormde stukjes hout, die op de grond liggen aan de voet van de boom, waarin hij een gat heeft gehakt. Echter vindt men dan niet altijd een nest, want hij maakt soms meer gaten en slaat ook stukken bast en hout af, wanneer hij daaronder naar voedsel zoekt. Over de quaestie van dat hakken in verband met de voeding heb ik onlangs een zeer belangrijk en uitstekend geïllustreerd artikel gelezen van de hand der heeren W. Bär en O. Uttendörfer te Niesky (Oberlausitz, prov. Silezië), natuuronderzoekers in optima forma.

Ten eerste handelen de schrijvers over de zwarte specht, maar omdat die hier te lande eigenlijk niet voorkomt, is dit voor ons van minder beteekenis dan 't geen zij over de bonte specht in 't midden brengen. Gaarne zou ik het betoog van genoemde heeren in zijn geheel weergeven, maar het is daarvoor veel te lang. Wie het eens bestudeeren wil, kan het vinden in de Nos. 6 en 7 van de jaargang 1898 der „Ornithologische Monatsschrift des Deutschen Vereins zum Schutze der Vogelwelt."

Ik kan echter niet nalaten, de slotsom mede te deelen van de hoogst nauwkeurige onderzoekingen, welke de bedoelde schrijvers met veel zaakkennis en een massa moeite hebben volbracht, te meer omdat het resultaat, waartoe zij geraken, geheel mijn eigen meening weergeeft.

Zij zeggen dan: „Veel van de door de spechten „bestreden kerfdieren leven in dood hout en zijn „uit dien hoofde voor de mensch van geen betee- „kenis. Van dieren, die het hout beschadigen, worden „'t meest *Hylesinus polygraphus*, *Tetropium luridum*

„en *Pissodes notatus* door de spechten vervolgd. De „gevaarlijke soort *Pissodes piniphilus* wordt alleen „door de groote bonte specht verslonden. Tegen „dennenbostrychiden treedt ook deze alleen op en „dat wel in geringe en voor menschelijk begrip van „nut ontoereikende mate, terwijl de zwarte specht „deze dieren geheel versmaadt. Dit alles schijnt er „op te wijzen, dat de werkzaamheid der spechten „voor de boschbouw slechts van geringe beteekenis „zou zijn. Onderzoeken wij de zaak nog nader, dan „wordt die indruk schijnbaar nog versterkt. Een „voorbeeld kan dit in een helder licht stellen. De „groote bonte specht eet dennenzaden en wordt „daardoor een vijand der dennenappels. Maar hij „verslindt ook de vijanden der dennenappels, de „*Anobium*larven, en niet alleen deze maar ook de „vijanden dier houtkevers, kleine soorten sluip- „wespen, welke zooals 't gewoonlijk gaat, in hun „nabijheid ook weer hun vijanden hebben. De groote „bonte specht is mitsdien, om het maar zoo eens „uit te drukken, een vijand der dennenappels, maar „ook een vijand van de vijanden der dennenappels „en eindelijk een vijand van de vijanden van de „vijanden der dennenappels.

„Niet anders gaat 't met de overige schadelijke „dieren, die hem zonder onderscheid tegelijk met „hun parasieten en vijanden ten offer vallen. Wij „zien dat we hier met onze gewone theorieën over „schade en nut heel niet tot een eind komen en „moeten erkennen hoe willekeurig die uitdrukkingen „dikwijls gebruikt worden. *Met ontzag slaan we dan „een blik in het bedrijf van de groote Natuur, die het „evenwicht veel kunstiger weet te bewaren, dan de „waanwijze mensch vermoedt en bij zijn eigendunkelijk „ingrijpen in de loop der natuurzaken veronderstelt.* „Wij zien in, hoe de natuur zich van de meest „mogelijke en verschillende wezens bedient, om op „iedere bedreigde plek heilzame evenmaat te her- „stellen, en wij kunnen niet anders dan overtuigd „zijn, dat ook de schijnbaar onbeduidende werk- „zaamheid der spechten een daad van hooge betee- „kenis is, en dat deze hunne juist aangewezen „plaats in het geheel der natuur innemen op welke „zij op geenerlei wijze kunnen worden vervangen. „Wij geraken dus door onze empirische onderzoe- „kingen tot dezelfde slotsom, tot welke ons evenzeer „ons zedelijk en aesthetisch gevoel leidt, namelijk „zoo veel mogelijk te laten leven van wat zich in 't „leven verlustigt, en tot het inzicht, dat in een „mooi bosch ook spechten behooren te zijn."

Ik heb hier slechts een paar grepen gedaan in datgene, wat over de verschillende spechtensoorten te zeggen valt. De stof is veel te rijk, om die in één artikel in dit tijdschrift uitvoerig te behandelen, en mijn opstel is toch al lang genoeg geworden. Ik wil dus eindigen met een opwekking aan de lezers

De Levende Natuur, 3e Jaargang.

Kleurendruk van P. W. M. Trap.

RAAF EN SPECHTEN.